

JEZUS *en de* JOODSE WORTELS
van **MARIA**

Van dezelfde auteur is eerder bij De Boog verschenen:
Jezus en de Joodse wortels van de Eucharistie

Brant Pitre

**JEZUS *en de* JOODSE WORTELS
van MARIA**

Op zoek naar de Moeder van de Messias

Jade 22

Oorspronkelijke titel:
*Jesus and the Jewish roots of Mary:
unveiling the Mother of the Messiah*
New York: Crown Publishing Group, 2018
Copyright © 2018 by Brant Pitre

Nederlandse uitgave:
*Jezus en de Joodse wortels van Maria
Op zoek naar de Moeder van de Messias*

Vertaling uit het Engels:
Ronald Valk

De auteur is voor de vertaling van Bijbelcitaten uitgegaan van
de *Revised Standard Version, Catholic Edition* (RSVCE)
De Nederlandse vertaling van deze citaten is gebaseerd op
de *Willibrordvertaling* (1975)
Noten voor deze uitgave staan tussen vierkante haakjes

© Stichting De Boog, Amsterdam 2021
Co-uitgever: Uitgeverij Betsaida, 's-Hertogenbosch

Afbeelding aan de voorkant:
triptiek *De aanbidding der Wijzen* (1470, detail van het middenpaneel)
door Hans Memling (c. 1433-1494), Museo del Prado, Madrid, Spanje

Correspondentieadressen:

Stichting De Boog
Herenstraat 41
3512 KB UTRECHT
info@deboog.nl
www.deboog.nl

Uitgeverij Betsaida
Papenhulst 4
5211 LC 's-HERTOGENBOSCH
info@betsaida.org
www.betsaida.org

ISBN 978-90-6257-124-6

NUR 707

Aan Aidan Nathanael,

Mijn geliefde zoon “in wie geen bedrog is”
(Joh. 1,47)

INHOUD

Hoofdstuk 1

Inleiding	11
Wat is het probleem met Maria?	11
Hoezo “Koningin van de Hemel”?	15
Maria in het licht van de aloude joodse traditie	19

Hoofdstuk 2

De nieuwe Eva	25
De vrouw in Eden	27
Maria als de nieuwe Eva	37
De onbevleete Maria	46

Hoofdstuk 3

De nieuwe ark van het Verbond	55
De verloren ark van het Verbond	57
Maria als de nieuwe ark	68
Maria opgenomen in de hemel	78

Hoofdstuk 4

De koningin-moeder	87
De koningin-moeder in het oude Israël	89
Maria als de nieuwe koningin	98
De moeder van “God met ons”	107

Hoofdstuk 5

De eeuwige Maagd	121
Maria’s gelofte volgens de joodse traditie	123
De broeders van Jezus	140
Altijd Maagd	154

Hoofdstuk 6

De geboorte van de Messias	161
De moeder van de Messias	163
Maria's barensweeën	170
Maria's schoot en Jezus' graf	178

Hoofdstuk 7

De nieuwe Rachel	191
Rachel in het oude jodendom	195
Maria als de nieuwe Rachel	201
De Moeder van de Kerk	210

Hoofdstuk 8

Aan de voet van het kruis	217
Jezus' laatste woorden	218
Hij nam haar tot zich als zijn eigen moeder	221
Zie daar uw moeder	223

Aanhangsel	227
-------------------------	------------

Een woord van dank	231
---------------------------------	------------

“Zie daar uw moeder”
Jezus van Nazareth (Joh. 19,27)

*Het is gemakkelijker om de zon te beschrijven,
met haar licht en haar hitte,
dan om de schitterende geschiedenis van Maria recht te doen ...
Liefde drijft mij ertoe om over haar te spreken.*

Jacob van Sarug,
preek 1 over de Heilige Maagd¹
(5de – 6de eeuw)

---

¹ Jacob van Sarug, *On the Mother of God*, vert. Mary Hansbury; Crestwood, New York: St. Vladimir's Seminary Press, 1998, p. 20–21.

INLEIDING

Dit boek is bestemd voor eenieder die zich ooit heeft afgevraagd wat de Bijbel ons nu eigenlijk te zeggen heeft over Maria, de moeder van Jezus. Het is met name bedoeld voor diegenen die zich geen raad weten met katholieke opvattingen over Maria en die daarmee worstelen, dan wel deze opvattingen afwijzen als zijnde onbijbels of zelfs een vorm van afgoderij. Ik heb alle begrip voor deze standpunten, want ooit behoorde ik zelf ook tot de mensen die er zo over dachten. Hier volgt mijn geschiedenis ...

Wat is het probleem met Maria?

Als opgroeiend kind had ik geen problemen met wat de katholieke Kerk leert over Maria. Ik werd geboren in een katholiek gezin, werd als baby gedoopt, en groeide op in het zuiden van de staat Louisiana, een streek met een in meerderheid katholieke bevolking. Iedere zondag ging ik naar een katholieke kerk waar diverse Mariabeelden stonden. Bij bijzondere gelegenheden stak ik een kaarsje op en vroeg aan Maria om voor mij te bidden. Een van de eerste dingen die ik mij kan herinneren, is dat mijn moeder mijn broer en mij meenam als ze samen met mijn grootmoeder en mijn overgrootmoeder de rozenkrans ging bidden. De vrouwen baden en wij zaten op de grond terwijl we speelden, luisterden en ons – als ik het me goed herinner – stierlijk zaten te vervelen. Maar tegen de tijd dat ik zeven of acht jaar was, waren mijn oudere broer en ik zover dat we het ook deden. Geloof het of niet: wij knielden 's avonds gedurende dertig tot veertig minuten neer naast onze bedden en lazen de bijbelverzen en zeiden de gebeden op die

we vonden in een boekje getiteld *The Scriptural Rosary*.²

In de jaren daarna leerde ik de basis van de leer van de katholieke Kerk over Maria: ze was een maagd toen ze zwanger werd van Jezus (de maagdelijke conceptie) en bleef haar leven lang maagd (de eeuwigdurende maagdelijkheid). Tot slot leerde ik ook dat ze zonder zonde was geschapen (de onbevleete ontvangenis), dat ze heel haar leven zonder zonde bleef, en dat ze na haar overlijden met lichaam en ziel in de hemel werd opgenomen, om daar te verblijven met de verrezen Jezus (de tenhemelopneming met het lichaam). Al die tijd is het nooit in mij opgekomen om vraagtekens te zetten bij wat de Kerk verkondigde, geloofde of praktiseerde als het ging om de moeder van Jezus. Voor mij was Maria een persoon die echt bestaat, en ze had dan ook een vanzelfsprekende plaats in mijn leven. Als ik las dat Maria zei: “Van heden af prijst elk geslacht mij zalig” (Lc. 1,48), dan wist ik dat dit ook sloeg op mij. Maria was de gezegende Moeder, de moeder van Jezus én van mij.

Hierin kwam verandering toen ik mijn toekomstige vrouw Elizabeth leerde kennen. Ondanks het feit dat ze uit een nóg kinderrijker gezin kwam dan ik – zij hadden er acht en wij maar zes – was ze niet katholiek maar doopsgezind. Elizabeths grootvader, die toen al overleden was, had een heel prominente rol gespeeld als zendeling in het zuiden van de Verenigde Staten. Hij had vele doopsgezinde kerken gesticht in de moerasgebieden van South Louisiana. Ook haar grootmoeder was een bekende en zeer geziene autoriteit binnen de doopsgezinde kerken in haar streek, en ze was een fantastische christelijke vrouw.³ Aangezien de bevolking van het zuiden van Louisiana in overgrote

---

2 *The Scriptural Rosary*, met illustraties van V. Broderick; Glenview: Christianica, 1966.

3 Voor de geschiedenis van Elizabeths grootouders zie John Caylor, *In Evangeline's Country: A Study of Baptist Missions Among the French*, Atlanta: Home Mission Board, 1954, p. 59–71.

meerderheid katholiek was, waren vele leden van de kerken van haar grootvader ex-katholieken die waren overgegaan tot een “christendom in overeenstemming met de Bijbel”. In de praktijk hield dit in dat ze de leer aanvaardden van de geldigheid van de “Bijbel alleen” (in het Latijn: *sola Scriptura*) en dat ze vele katholieke leerstellingen en gebruiken afwezen omdat deze niet in overeenstemming zouden zijn met de Schrift. Met name werd hun geleerd om de katholieke leerstellingen af te wijzen over Maria’s eeuwigdurende maagdelijkheid en zondeloosheid, omdat deze niet bijbels zouden zijn, en om gebruiken als het bidden van de rozenkrans en het vereren van Maria – die beide een belangrijk onderdeel zijn van de volksdevotie van de lokale katholieke bevolking – te beschouwen als vormen van afgodenverering.

Zoals viel te voorzien, begonnen Elisabeth en haar familie vragen aan mij te stellen over het geloof vanaf het moment dat we verkering kregen – hetgeen gebeurde op een “vergevorderde” leeftijd: we waren maar liefst vijftien! Alle gebruikelijke controversiële punten kwamen langs. Waarom hebben jullie beelden in de kerk ondanks het feit dat er in de Bijbel staat dat je geen beelden mag maken? Waarom dopen jullie baby’s die nog niet oud genoeg zijn om persoonlijk te kiezen voor Jezus als hun Heer en Redder? Waarom mogen katholieke priesters niet trouwen? En ga zo maar door. Nu is Elisabeth heel intelligent én heel mooi, en ik wilde echt dat onze verkering aanbleef, dus ik spande mij in om me te verdiepen in mijn geloof en om in alle eerlijkheid antwoord te geven op hun vragen. En dat pakte in de meeste opzichten goed uit. Haar vader en moeder bleven het goed vinden dat we elkaar ontmoetten, en hoewel zij en ik het nog steeds niet eens waren over essentiële zaken met betrekking tot het geloof en de geloofspraktijk, respecteerden we elkaar en elkaars geloof. In ons tweede jaar op de universiteit besloten we om met elkaar te trouwen.

Eén middag was echter voldoende om de situatie op dramatische wijze te veranderen. Het was kort voor ons huwelijk. Elizabeth en ik hadden afgesproken met de nieuwe dominee van de kerk waar haar gezin naar toeging om een huwelijk in deze kerk voor te bespreken. We dachten dat dit geen probleem zou zijn omdat Elizabeths grootvader die kerk persoonlijk had gebouwd. Maar toen we bij de dominee op kantoor zaten, onttaardde deze afspraak, waarvan we dachten dat die kort zou duren, in een verhit kruisverhoor van twee uur waarin de dominee mij ondervroeg over mijn katholieke geloof. Hij bleef me maar bestoken met vragen over het vagevuur, de heiligen, de paus, de Eucharistie en uiteraard de Heilige Maagd Maria.

Ik heb over deze ontmoeting al eerder geschreven in mijn boek *Jezus en de Joodse wortels van de Eucharistie*.⁴ Ik heb daarin verteld dat ik die avond, toen ik naar huis ging, met name was geschokt door de aanval van de dominee op het katholieke geloof dat het brood en de wijn van de Eucharistie echt het lichaam en het bloed van Jezus worden, en ook dat ik diezelfde avond op zoek ging naar antwoorden en de Bijbel opensloeg precies bij de passage waarin Jezus zegt dat zijn “vlees” en zijn “bloed” “echt voedsel” en “echte drank” zijn (Joh. 6,53–58). Het feit dat ik direct na dit gesprek juist deze sleutelpassage van de Bijbel opsloeg, was een van de redenen dat ik nooit echt mijn geloof kwijtraakte in de daadwerkelijke aanwezigheid van Jezus in de Eucharistie.

Heel anders was echter het effect van de aanval van de dominee op mijn opvattingen over Maria. Met betrekking tot dit onderwerp had ik niet dergelijke aha!-ervaringen. Bij thuiskomst sloeg ik geen bijbelpassages op waarin duidelijk stond dat ze onbevlekt was ontvangen, dat ze geen zonden had begaan of dat haar lichaam in de hemel was

---

4 Brant Pitre, *Jezus en de Joodse wortels van de Eucharistie*; Utrecht/s Hertogenbosch: De Boog/Betsaida, 2020² (orig.: *Jesus and the Jewish Roots of the Eucharist*; New York: Image, 2011).

opgenomen. Integendeel, voor zover ik kon nagaan, had het Nieuwe Testament verrassend weinig te melden over Maria. En wat er wél over haar te lezen viel, gaf af en toe reden tot ongerustheid. Kort en goed, als het ging om de bijbelse grondslag van mijn opvattingen over Maria, had ik geen antwoorden op de vragen die de dominee had gesteld. Eén vraag van hem herinner ik mij met name: de beschuldiging dat de katholieke Mariaverering niet alleen onbijbels was maar zelfs een vorm van *afgoderij*.

Hoezo “Koningin van de Hemel”?

“Waarom aanbidden jullie katholieken Maria toch?”, beet de dominee mij toe. “Weet je dan niet dat je *alleen* God mag aanbidden?” Nu had ik wel een beetje opgelet tijdens de catechismuslessen, dus ik kon hem van repliek dienen: “Wij katholieken aanbidden Maria niet. We *vereren* haar als de Moeder van Jezus en de Koningin van de Hemel.” “De Koningin van de Hemel?”, vroeg hij verbaasd. “Interessant. Weet je wat de Bijbel zegt over de ‘Koningin van de Hemel’?” “Nee”, moest ik bekennen, “wat dan?” Deze expert opende zijn Bijbel en zei na wat geblader: “De ‘Koningin van de Hemel’ wordt inderdaad genoemd, en wel in het boek Jeremia. De Bijbel zegt dat ze een heidense godin was:

[De Heer sprak tot Jeremia:] “Ziet ge soms niet wat er in de steden van Juda en in de straten van Jeruzalem gebeurt? De kinderen sprokkelen hout, de vaders stoken het vuur *en de vrouwen kneden deeg om koeken te bakken voor de koningin van de hemel*. Ze beledigen Mij door offers te brengen *aan andere goden ...*” (Jer. 7,17–18).⁵

---

5 [Tenzij anders vermeld worden citaten uit de Bijbel hier weergegeven in de Willibrordvertaling van 1975 (zie [weblink rkddocumenten.nl](http://weblink.rkddocumenten.nl)).] Alle cursiveringen in deze citaten zijn afkomstig van de auteur. Voor een recente studie over de heidense “koningin van de hemel” in het oude Israël, zie Susan Ackerman, *And the Women Knead Dough: The*

“Daar staat het!” riep hij uit. “De verering van de ‘Koningin van de Hemel’ – en dat is precies wat katholieken met Maria doen – wordt veroordeeld als een vorm van afgoderij.”

Daar zat ik nu, met stomheid geslagen. Ik was in staat geweest om op te komen voor vele dingen waarin ik geloofde, maar ik had geen idee hoe ik hierop moest antwoorden. Het was in ieder geval zo dat er in geen enkele catechismusles waar ik bij was, ooit was gesproken over de “Koningin van de Hemel” in het boek Jeremia. En dus had niemand me ooit uitgelegd hoe het mogelijk is dat wij Maria de Koningin van de Hemel noemen terwijl de Bijbel dezelfde naam gebruikt voor een heidense godin. Ik dacht aan mijn favoriete gebed “Wees gegroet, Koningin” (oftewel het *Salve Regina*) dat ik talloze malen had opgezegd na het bidden van de rozenkrans. Ik had maar één gedachte: *Ben ik dáármee mijn hele leven bezig geweest? Afgoderij bedrijven zonder het te beseffen?*

De dominee zag dat hij een goed punt had gescoord en veranderde van gespreksonderwerp. Gelukkig duurde dit gesprek slechts een paar uur. Maar de uitwerking van de vragen van de dominee over Maria was nog lange tijd daarna voelbaar. Deze vragen vormden een barst in de voorruit van het geloof van mijn jeugd – een barst die klein begon en langzamerhand groter werd totdat ik niet meer goed door die voorruit heen kon kijken. Als ik op zoek ging naar de bijbelse grondslagen van wat het katholieke geloof leerde, vond ik bewijzen die ik overtuigend vond. Maar als het om Maria ging, wilde het maar niet lukken. Ik wist niet wat ik hiermee aan moest. Hoe vaker ik die paar passages in het Nieuwe Testament herlas waarin Maria dan in ieder geval werd genoemd, hoe lastiger ik het vond om ook maar iets te vinden dat leek op datgene wat de katholieke

---

Worship of the Queen of Heaven in Sixth-Century Judah, in: *Women in the Hebrew Bible: A Reader*, red. Alice Bach; New York en Londen: Routledge, 1999, p. 21–32.

Kerk over haar leert. *Waar staat dit alles nu in de Bijbel?* Dat vroeg ik mij af.

Iedereen die ooit het Nieuwe Testament heeft bestudeerd, weet waar ik het over heb. Waar wordt de onbevleete ontvangenis van Maria genoemd? Nergens, zou je zeggen. Zeker, de engel Gabriël noemt Maria “Begenadigde” (Lc. 1,28) – in ieder geval in een aantal vertalingen – maar dat is nou niet direct hetzelfde als “onbevleete ontvangen”. En hoe zit het met Maria’s zondeloosheid? Die lijkt in flagrante tegenspraak met de uitspraak van de apostel Paulus dat “allen hebben gezondigd en allen zijn verstoken van de goddelijke heerlijkheid” (Rom. 3,23). En dan is er nog Maria’s tenhemelopneming met het lichaam. Daar kon ik ook nergens iets over vinden in het Nieuwe Testament. Natuurlijk beschrijft het boek Apocalyps – ook Openbaring van Johannes genoemd – wel een mysterieuze “vrouw” die is te zien “aan de hemel” en die is “bekleed met de zon” (Openb. 12,1). Ik kwam er echter achter dat vele experts de interpretatie afwezen dat deze “vrouw” Maria zou zijn (hier komen we nog op terug). Hoe dit ook moge zijn, noch in het boek Apocalyps noch in enig ander boek van het Nieuwe Testament wordt er verteld dat ze in de hemel is opgenomen. De bewering dat Maria altijd maagd is gebleven, lijkt zelfs rechtstreeks te worden tegengesproken door het Nieuwe Testament, waarin immers expliciet melding wordt gemaakt van “broeders” en “zusters” van Jezus (vgl. Mt. 13,55; Mc. 3,31–35 en 6,3; 1 Kor. 9,5).

En dan hebben we het nog niet eens gehad over het ergste van alles. Áls Maria dan wordt genoemd in de Evangelien, lijkt Jezus haar niet de eerbied te betuigen op de wijze die mijn opvoeding mij voorschreef. Hij behandelt haar zonder respect – of anders scheept Hij haar in ieder geval af op een manier die volgens de hedendaagse normen behoorlijk ongemanierd genoemd mag worden. We denken hierbij aan de bruiloft te Kana waarin Jezus tegen Maria zegt: *“Vrouw, is dat soms uw zaak?* Nog is mijn uur

niet gekomen" (Joh. 2,4). Wat moeten we hiervan denken? (Ik denk hierbij alleen maar aan de manier hoe mijn moeder zou reageren als ik haar ooit met "vrouw" zou aanspreken.) Waarom lijkt Jezus Maria af te wijzen? Het lijkt wel een voorzorgsmaatregel die erop is gericht om iedere latere verering van haar persoon tegen te gaan. Hoe kunnen katholieken beweren dat we Maria moeten eren als Jezus dat zelf niet lijkt te doen?

Dit alles had een blijvende negatieve invloed op mijn kijk op Maria. Ik bleef vele katholieke leerstellingen accepteren, maar mijn vertrouwen in de leerstellingen en de gebruiken ten aanzien van Maria was aan het wankelen geslagen en nam steeds meer af. Niet lang na ons huwelijk hield ik op met het bidden van de rozenkrans. Uiteindelijk ging ik ernstige twijfels koesteren over diverse leerstellingen van de Kerk over Maria – haar onbevleete ontvangenis, haar tenhemelopneming met het lichaam en haar eeuwigdurende maagdelijkheid. Jozef en Maria waren per slot van rekening toch getrouwd? Waarom zouden zij geen normaal huwelijk hebben gehad met nog meer kinderen? En als het gaat om de grote lijnen van het geloof, wat maakte het dan uit of Maria eeuwigdurend maagd was of niet?

Jaren gingen voorbij, en tegen de tijd dat ik naar de Notre Dame Universiteit ging, in 1999, voor mijn doctoraalstudie theologie, had ik ernstige bezwaren tegen vele officiële katholieke leerstellingen over Maria. Ook had ik geen Mariadevotie meer op de manier waarop ik die in mijn jeugd had gepraktiseerd.

Maar toen gebeurde er iets dramatisch, iets dat mijn kijk op Maria blijvend zou veranderen en dat de grondslag zou vormen voor het schrijven van dit boek. Ik begon de *joodse wortels* van wat de katholieke Kerk gelooft over Maria te ontdekken.⁶

---

6 Zie hiervoor met name Scott Hahn, *Wees gegroet, Koningin: De Moeder van God in het Woord van God*; Utrecht: De Boog, 2008 (orig.: *Hail, Holy Queen: The Mother of God in the Word of God*, New York: Doubleday,

Maria in het licht van de aloude joodse traditie

De meeste doctoraalprogramma's op het gebied van de bijbelstudie richten zich óf op het Nieuwe óf op het Oude Testament, maar op de Notre Dame had het doctoraalprogramma de naam "Het oude Christendom en Jodendom". Dat betekende dat alle doctoraalstudenten verplicht waren om colleges te volgen over zowel het Nieuwe als het Oude Testament in het Grieks en in het Hebreeuws, en dat ze zowel het vroege christendom als de joodse traditie moesten bestuderen. Ik kan niet genoeg benadrukken hoe essentieel de "en en" benadering van de Notre Dame voor mij was om de joodse wortels van bepaalde katholieke leerstellingen over Maria te leren begrijpen. In mijn studietijd leerde ik drie dingen die mijn kijk op Maria volledig veranderden.

Ten eerste leerde ik dat de katholieke geloofspunten over Maria *vast zijn verankerd in het vroege christendom*. Zoals we verderop in dit boek zullen zien, is er niets nieuws aan Maria's eeuwigdurende maagdelijkheid, haar zondeloosheid, haar identiteit als "Moeder Gods", haar vermogen om voorspreekster te zijn en haar tenhemelopneming met het lichaam. Al deze noties zijn oud – heel oud. Bovendien waren deze opvattingen over Maria wijd verbreid, want ze werden aangehangen door christenen in het Heilige Land, Syrië, Egypte, Griekenland, Klein-Azië, Rome en elders. Kort en goed, ze vormden een integraal onderdeel van het vroegchristelijke geloof.⁷

2001). Andere recente studies zijn Gary Anderson, *Mary in the Old Testament*, *Pro Ecclesia* 16 (2007), p. 33–55; en P. Ladouceur, *Old Testament Prefigurations of the Mother of God*, *St. Vladimir's Theological Quarterly* 50 (2006), p. 5–57.

⁷ Voor onderzoek op het gebied van de vroegchristelijke opvattingen over Maria, zie met name Brian K. Reynolds, *Gateway to Heaven: Marian Doctrine and Devotion, Image and Typology in the Patristic and Medieval Periods* in 2 delen; Hyde Park: New City Press, 2012; Luigi Gambero, *Mary and the Fathers of the Church: The Blessed Virgin Mary in Patristic Thought*, vertaald door Thomas Buffer; San Francisco: Ignatius, 1999;

Ten tweede ging ik gaandeweg begrijpen dat deze oude christelijke opvattingen over Maria rechtstreeks voortvloeiden uit datgene wat de vroege christenen geloofden met betrekking tot Jezus. Zoals de *Catechismus van de Katholieke Kerk* het zegt:

Wat het katholiek geloof met betrekking tot Maria belijdt, is gebaseerd op hetgeen het belijdt met betrekking tot Christus, maar wat het over Maria leert, verheldert op zijn beurt het geloof in Christus (CKK 487).⁸

Ik kan niet genoeg benadrukken hoe belangrijk dit principe is. Als je wilt begrijpen wat de Bijbel leert over Maria, moet je uitgaan van wat ons daarin wordt geleerd over Jezus. Daarom zullen we in ieder hoofdstuk van dit boek eerst Jezus in ogenschouw nemen en daarna pas Maria.

In de derde plaats – en dit is het meest belangrijke punt – ontdekte ik dat *vroege christenen hun opvattingen over Maria ook ontleenden aan het Oude Testament* – en dus niet alleen aan het Nieuwe Testament. De sleutel tot het begrip over wat de Bijbel leert over Maria is namelijk te vinden in de zogeheten “typologie”: het bestuderen van Oudtestamentische voorafbeeldingen (of “typen”) en de vervulling van deze voorafbeeldingen in het Nieuwe Testament. Om te spreken met Joseph Ratzinger (de latere paus Benedictus XVI): “Het beeld van Maria in het Nieuwe Testament is geheel en al geweven uit draden van het Oude Testament.”⁹

Jaroslav Pelikan, *Mary through the Centuries: Her Place in the History of Culture*, New Haven: Yale University Press, 1996; Michael O’Carroll, C.S.Sp., *Theotokos: A Theological Encyclopedia of the Blessed Virgin Mary*, herdrukt door Eugene, OR: Wipf & Stock, 2000 [eerste druk 1982]).

⁸ *Catechismus van de Katholieke Kerk*, 1997². [Verder afgekort als CKK; zie weblink rkdocumenten.nl.] De cursivering is van de auteur. Zie ook Pelikan, *Mary Through the Centuries*, p. 75: “In de ogen van de christelijke orthodoxie ... was Maria, de moeder van Jezus, de sleutel tot een juist begrip zowel van wie Jezus was als van wat Hij deed.”

⁹ Joseph Kardinaal Ratzinger, *Daughter Zion: Meditations on the*

In dezelfde trant schrijft de protestantse theoloog Timothy George:

Protestanten kunnen veel leren door Maria te bezien tegen de achtergrond van *voorafschaduwingen in het Oude Testament ... Het beeld van Maria in het Nieuwe Testament is niet te scheiden van de antecedenten ervan in het Oude Testament*. Als we die weglaten, houden we maar een beperkte visie over, niet alleen met betrekking tot Maria maar ook met betrekking tot Christus.¹⁰

De gedachte dat je kon kijken naar voorafbeelden van Maria in het Oude Testament was volledig nieuw voor mij. Ik was ermee vertrouwd dat er op die manier tegen Jezus werd aangekeken, bijvoorbeeld als de nieuwe Adam, de nieuwe Mozes, de nieuwe koning uit Davids geslacht. Maar over het bestuderen van de bijbelse typologie van Maria had ik nog nooit iets gehoord. Ik wist bijvoorbeeld niet dat het Nieuwe Testament Maria beschrijft als een koningin – maar dan niet de heidense “Koningin van de Hemel” maar als de koningin-moeder van het koninkrijk van de Messias. In het oude Israël was dat niet de vrouw van de koning die koning was, maar zijn moeder. De koningin-moeder (in het Hebreeuws: *gebirah*) had alleen de koning boven zich. Ze mocht op een koninklijke troon zitten en was de hoogste instantie die voor de mensen kon pleiten bij de koning (1 Kon. 1–2; Ps. 45).

Church's Marian Belief, vertaald door John M. McDermott, S.J.; San Francisco: Ignatius, 1983, 12. [Oorspronkelijke titel: *Die Tochter Zion*.]

¹⁰ Timothy George, *The Blessed Virgin Mary in Evangelical Perspective* in: *Mary: Mother of God*, red. Carl E. Braaten en Robert W. Jenson; Grand Rapids: Eerdmans, 2004, p. 106 (mijn cursivering). Voor een oosters-orthodoxe visie op het belang van typologie voor een juist begrip van Maria, zie Mary B. Cunningham, *Gateway to Life: Orthodox Thinking on the Mother of God*, Yonkers, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 2015, p. 27; en *The Orthodox Study Bible*, red. Jack Norman Sparks e.a.; Nashville: Thomas Nelson, 2008, p. 1228.

Uiteindelijk ging ik beseffen dat de reden dat ik de katholieke leerstellingen over Maria “onbijbels” was gaan vinden, gelegen was in het feit dat ik niet genoeg aandacht besteedde aan het Oude Testament. En dat gold niet alleen voor mij. Hoe meer ik las, hoe meer ik ging beseffen dat haast ieder boek over Maria waarin haar zondeloosheid, haar eeuwigdurende maagdelijkheid, haar tenhemelopneming met het lichaam en andere katholieke geloofsartikelen worden afgewezen omdat deze geen basis zouden hebben in de Schrift, voorbijgaan aan het Oude Testament.¹¹

Dit is een groot probleem. Het is gewoonweg onmogelijk om Maria te begrijpen zonder haar te bezien in de context van het jodendom van de eerste eeuw. Vandaag de dag zijn geleerden het erover eens dat Jezus alleen volledig kan worden begrepen binnen de context van het jodendom van zijn tijd. Maar als het over Maria gaat, lijkt het alsof deze stelregel niet van toepassing is. Keer op keer gaan boeken over Maria waarin kritiek wordt geleverd op de katholieke opvattingen over dit onderwerp, volledig voorbij aan het Oude Testament – laat staan dat men kijkt naar niet-bijbelse oude joodse tradities. Als je echter wilt begrijpen wat de Bijbel nu echt over Maria te zeggen heeft, kun je je niet beperken tot het bestuderen van het Nieuwe Testament. Dat is niet voldoende. Je móet teruggaan naar het Oude Testament. Je moet proberen om zowel Jezus als Maria te bezien door de ogen van de joden van hun tijd.

Dat zullen we dan ook doen in dit boek. We gaan terug in de tijd en onderzoeken de *joodse wortels van Maria*. Hiervoor moeten we aandachtig kijken naar zowel de joodse Heilige Schrift als de oude joodse traditie. Met name het

---

11 Zie bijvoorbeeld de in alle andere opzichten grondige studie van Tim Perry, *Mary for Evangelicals: Toward an Understanding of the Mother of Our Lord*, Downers Grove, IL: IVP Academic, 2006, p. 19–115. Perry’s bespreking van Maria in het Nieuwe Testament gaat consequent voorbij aan de bijbelse parallellen tussen Maria en Eva, de Ark van het Verbond, de koningin-moeder, enzovoort.

Oude Testament zal naar voren komen als de belangrijkste bron van waaruit we kunnen begrijpen wat het Nieuwe Testament zegt over Maria. Ik zal echter ook citeren uit geschriften die geen deel uitmaken van de Bijbel en die joodse tradities vertegenwoordigen uit de tijd van Jezus en Maria, zoals de Dode-Zeerollen, de werken van Flavius Josephus en Philo van Alexandrië, de joodse apocriefe boeken, de Oudaramese Targums en de vroegrabbijnse literatuur. (Voor een volledige opsomming van joodse niet-bijbelse bronnen die wij gaan gebruiken, verwijzen we naar de appendix.) Sterker nog, een van de dingen die dit boek uniek maken, is het feit dat we oudjoodse tradities over de moeder van de Messias zullen bestuderen die de meeste boeken over Jezus of Maria niet eens halen.

Het is zonder meer duidelijk dat de inzet hoog is als het gaat over de moeder van Jezus. Maria is een thema dat de christenen verdeeld houdt, en de geschilpunten zijn wezenlijk. Als de protestanten gelijk hebben over Maria, dan bedrijven zowel de katholieke als de orthodoxe christenen – samen meer dan de helft van de christelijke wereldbevolking – op regelmatige basis afgoderij. Als de katholieken en de orthodoxen gelijk hebben als het gaat over Maria, dan hebben de protestantse christenen – iets minder dan de helft van alle christenen op de wereld – verkeerde opvattingen over wat de Bijbel in zijn totaliteit ons openbaart over de moeder van Christus.¹²

Ik hoop dat ik kan aantonen dat de katholieke leerstellingen over Maria allesbehalve “onbijbels” zijn en diep zijn geworteld in de Schrift – tenminste, als je het Nieuwe Testament interpreteert in het licht van het Oude Testament. Als je het Nieuwe Testament blijft zien als iets dat op

---

¹² Zoals een prominente protestantse geleerde het verwoordt: “We zijn protestanten; we geloven in de Bijbel; we moeten geloven wat de Bijbel over Maria zegt.” Aldus Scot McKnight in zijn boek *The Real Mary: Why Evangelical Christians Can Embrace the Mother of Jesus*, Brewster, MA: Paraclete, 2007, p. 5.

zichzelf staat, kom je er nooit. Als je gaat kijken naar Maria door de ogen van de joden van toen, dan zal alles duidelijk worden. Ook de katholieke Mariaverering en het inroepen van haar voorspraak zijn zaken die diep zijn geworteld in datgene wat de Bijbel ons openbaart over wie Maria is en welke rol zij speelt in Gods koninkrijk. In tegenstelling tot wat sommige mensen geloven, heeft de katholieke Kerk haar opvattingen over Maria niet ontleend aan het heidendom maar juist aan het *jodendom*.

Dus, ben je een christen die zich altijd al heeft afgevraagd wat de Bijbel ons nu werkelijk te zeggen heeft over Maria, ben je een jood of een moslim die benieuwd is naar wat er zoal te leren valt over de moeder van Jezus, ben je een agnosticus of een atheïst die is geïnteresseerd in de joodse oorsprong van het christendom, met andere woorden: wat je godsdienstige achtergrond of je visie op de wereld ook is, ik nodig je uit om met mij mee te gaan op deze reis en om te proberen de moeder van Jezus te bezien door de ogen van de joden uit de Oudheid. Ik beloof dat je, welke achtergrond je ook hebt, nieuwe inzichten gaat opdoen over de meest invloedrijke vrouw uit de gehele geschiedenis. Misschien zul je zelfs ontdekken waarom ze meer is dan alleen de moeder van Jezus en waarom vroege christenen haar “de moeder van *alle* levenden” noemden (vgl. Gen. 3,20). Ik hoop vooral dat je door een dieper begrip van Maria zult komen tot een dieper begrip van Jezus zelf.

Om te komen tot deze inzichten moeten we echter teruggaan naar het begin van de joodse Bijbel en naar de eerste vrouw in het Oude Testament. We moeten dus beginnen bij Eva.